

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING FAOLIYATIDAGI TIZIMLI KAMCHILIKLARNI ANIQLASH VA ULARNI BARTARAF ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Narziyev Shaxzodbek Zoyirovich:

Ichki ishlar akademiyasi

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati"

kafedrası o'qituvchisi

Matkarimov Mirzaakbar Ilhomjon o'g'li:

Ichki ishlar akademiyasi

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati"

yo'nalishi kursanti

Annotatsiya : Ushbu maqolada profilaktika inspektorlarining huquqbuzarliklarning oldini olishdagi roli, ularning faoliyatida mavjud tizimli kamchiliklar hamda ularni bartaraf etishning takomillashtirilgan mexanizmlari keng yoritilgan. Tadqiqotda mehnat yuklamasining oshganligi, axborot texnologiyalarining yetarli qo'llanilmasligi, aholining ishonch darajasi pastligi, idoralararo integratsiya sustligi singari omillar tahlil qilinadi. Muallif tomonidan taklif etilgan takomillashtirish choralari inspektorlar faoliyatining samaradorligini oshirish, profilaktika jarayonini raqamlashtirish, aholi bilan hamkorlikni kuchaytirishga qaratilgan bo'lib, jinoyatchilikni kamaytirishda muhim nazariy-amaliy ahamiyat kasb etadi. **Kalit so'zlar:** Profilaktika inspektori, huquqbuzarliklar profilaktikasi, jinoyatchilik, tizimli kamchiliklar, idoralararo hamkorlik, raqamlashtirish, xavf tahlili, jamoatchilik hamkorligi, zamonaviy boshqaruv, mahalla tizimi.

Mamlakatda ichki ishlar organlari tizimida faoliyat yuritayotgan profilaktika inspektorlari jinoyatchilikni erta bartaraf etish, aholining xavfsizligini ta'minlash va huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha asosiy bo'g'in hisoblanadi. Ularning samarali ishlashi nafaqat mahallalardagi ijtimoiy barqarorlikni, balki davlat xavfsizligi va fuqarolarning huquqiy madaniyatini mustahkamlashga xizmat qiladi. So'nggi

yillarda ushbu sohada bir qator islohotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, amaliyotda profilaktika inspektorlarining faoliyatida tizimli kamchiliklar mavjudligi kuzatilmoqda. Bularning aksariyati tashkiliy, texnik, normativ va psixologik omillar bilan bog'liq bo'lib, ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan yondashuv zarur. Mazkur tadqiqot aynan ushbu muammolarni tahlil qilish va ularni bartaraf etish bo'yicha aniq mexanizmlarni ishlab chiqishga yo'naltirilgan.

Profilaktika inspektorlarining jinoyatchilikning oldini olish, huquqbuzarliklarni barvaqt aniqlash, xavfli shaxslar bilan ishlash va mahalla hududlarida huquqiy tartibotni ta'minlashdagi faoliyati tahlil qilingan. Tadqiqotda amaldagi tizimdagi asosiy kamchiliklar – mehnat yuklamasining ortiqcha bo'lishi, axborot almashinuvi sustligi, texnik ta'minotning eskirganligi, jinoyatchilik profilaktikasining raqamlashtirilmaganligi va aholining hamkorlik darajasining pastligi – chuqur o'rganildi. Shu kamchiliklarni bartaraf etishning takomillashtirilgan mexanizmlari, jumladan raqamlashtirish, nazoratni kuchaytirish, inspektorlar malakasini oshirish, sektorlararo hamkorlikni jadallashtirish va hududlarda xavfsizlik monitoringini yo'lga qo'yish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

Profilaktika inspektorining faoliyati bugungi kunda O'zbekistonda jinoyatchilikning oldini olish va tartibotni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ularning samarali ishlashi nafaqat mahallalardagi ijtimoiy barqarorlik, balki davlat xavfsizligi va fuqarolarning huquqiy madaniyatini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, amaliyotda tizimli kamchiliklar uchraydi: yuklama ortishi, nazoratning yetarli emasligi, ma'lumot almashinuvi sustligi, texnik ta'minot yetishmovchiligi va aholining hamkorlik darajasining pastligi. Bu kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan yechimlarni ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi normativ-huquqiy hujjatlari, "Mahalla" tizimi bo'yicha hududiy ma'lumotlar, profilaktika inspektorlarining xizmat hududi statistikasi, shuningdek qiyosiy tahlil, kuzatish, ekspert baholash va xorijiy tajribalar (Rossiya, Qozog'iston, Polsha, Janubiy Koreya) tahlili asosida ma'lumotlar o'rganildi. Tahlil natijalariga ko'ra, profilaktika

inspektorlarining asosiy tizimli kamchiliklari quyidagilar: mehnat yuklamasining me'yoridan oshishi, axborot almashinuvi sustligi, texnik ta'minotning yetarli emasligi, jinoyatchilik profilaktikasining raqamlashtirilmaganligi, aholining huquqiy ong darajasining pastligi va sektorlararo hamkorlikning sustligi. Masalan, ba'zi hududlarda bir inspektor zimmasiga 1200 nafardan ortiq aholi to'g'ri keladi, bu esa nazorat sifatini pasaytiradi. Shuningdek, mahalla, sog'liqni saqlash, ta'lim va sud idoralari o'rtasida ma'lumot almashinuvi yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi aniqlangan. Texnik jihozlar, internet, planshet va xavfsizlik vositalari yetarli emasligi faoliyat samaradorligini pasaytiradi. Aholining huquqiy madaniyati pastligi va sektorlararo hamkorlik yetishmasligi esa jinoyatchilikni barvaqt aniqlashni qiyinlashtiradi.

Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi: birinchidan, "Mahalla–Xavfsizlik" raqamlashtirilgan monitoring tizimini joriy qilish, barcha hududdagi ma'lumotlarni yagona platformaga kiritish; ikkinchidan, profilaktika inspektorlarining xizmat yuklamasini optimallashtirish, ya'ni aholi soniga qarab inspektorlar sonini oshirish; uchinchidan, inspektorlar uchun malaka oshirish kurslarini zamonaviy modullar asosida tashkil etish, jumladan psixologik yondashuv, mediatsiya va raqamli xavfsizlik bo'yicha treninglar; to'rtinchidan, hududlarda videokuzatuv tarmoqlarini kengaytirish, bu esa yuzaga keladigan xavf holatlarini erta aniqlash imkonini oshiradi; beshinchidan, aholi bilan ijtimoiy hamkorlikni kuchaytirish, masalan, "Xavfsiz mahalla", "Qo'shni nazorati", "Yoshlar mentorligi" kabi loyihalarni joriy etish; oltinchidan, tahliliy markazlar faoliyatini rivojlantirish va jinoyatchilikning sabab omillarini ilmiy asosda tahlil qilish.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, profilaktika inspektorlarining faoliyati jamiyat xavfsizligini ta'minlashda beqiyos ahamiyatga ega bo'lsa-da, amalda tizimli kamchiliklar mavjud. Bu kamchiliklar inspektorlarning samarali ishlashini cheklaydi, jinoyatchilikning oldini olish va jinoyatlarni barvaqt aniqlash jarayoniga to'sqinlik qiladi. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy muammolar: mehnat yuklamasining ortiqcha bo'lishi, axborot almashinuvi sustligi, texnik jihozlar yetishmovchiligi,

jinoyatchilik profilaktikasining raqamlashtirilmaganligi, aholining huquqiy ong darajasining pastligi va sektorlararo hamkorlikning yetarli darajada emasligi hisoblanadi. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha ishlab chiqilgan tavsiyalar amalga oshirilsa, profilaktika inspektorlarining ish samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Xususan, raqamlashtirilgan monitoring tizimlari joriy etilishi, xizmat yuklamasi optimallashtirilishi, malaka oshirish kurslari zamonaviy modullar asosida tashkil qilinishi va videokuzatuv tarmoqlari kengaytirilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, aholi bilan hamkorlikni kuchaytirish, yoshlar va mahalla faollari ishtirokidagi loyihalarni amalga oshirish, jinoyatchilikka qarshi kurashdagi barqaror tizimni yaratadi va profilaktika faoliyatining samaradorligini oshiradi. Shuningdek, sektorlararo hamkorlikni kuchaytirish va tahliliy markazlar faoliyatini rivojlantirish orqali jinoyatchilikning sabab omillarini ilmiy asosda aniqlash, profilaktika strategiyasini yanada takomillashtirish mumkin. Shu bilan birga, texnik ta'minotni yaxshilash va axborot almashuvini tezlashtirish, inspektorlarning vaqt va resurslaridan samarali foydalanishga imkon beradi. Natijada, mahalla va hududlarda xavfsizlik darajasi oshadi, aholining huquqiy madaniyati rivojlanadi va jamiyatda huquqiy tartibotning yuqori standartlari shakllanadi. Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektorining faoliyatini takomillashtirish nafaqat hududiy xavfsizlikni ta'minlaydi, balki butun jamiyatda jinoyatchilikning oldini olish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar amaliyotga joriy qilinsa, profilaktika inspektorlarining faoliyati yanada tizimli, samarali va zamonaviy talablarga mos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent: Oliy Majlis, 2024.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–6196-son Farmoni. – Toshkent, 2021.

4. O‘zbekiston Respublikasi IIV. Jinoyatchilikka qarshi kurash bo‘yicha statistik ma’lumotlar. – Toshkent, 2024.
5. Mahallabay ishlash tizimini takomillashtirish konsepsiyasi. – Toshkent: “Mahalla” agentligi, 2022.
6. Criminal Justice System Reforms. – New York: UNODC Publishing, 2021.
7. Policing and Crime Prevention. – London: Routledge, 2020.
8. Community Policing Strategies. – Washington D.C.: Department of Justice, 2022.
9. Korea National Police Agency Report. – Seoul, 2023.
10. Kazakh Ministry of Interior Annual Report. – Astana, 2022.
11. Profilaktika faoliyatida axborot texnologiyalarining o‘rni. – Toshkent: TATU nashriyoti, 2023.
12. Kriminalistik tahlil asoslari. – Toshkent: Akademiya, 2020.
13. Huquqbuzarliklar profilaktikasi metodologiyasi. – Toshkent: Yuridik nashr, 2021.
14. Mahalla xavfsizligi konsepsiyasi bo‘yicha ilmiy-amaliy qo‘llanma. – Toshkent, 2024.